

Międzynarodowa konferencja naukowa „Kształcenie moralno-etyczne i kompetencje: zadania systemu oświatowego w nowoczesnym społeczeństwie” (Warszawa, 20–22 listopada 2015 r.)

W dniach 20–22 listopada 2015 roku na Wydziale Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (WNP UKSW) w Warszawie odbyła się Międzynarodowa konferencja naukowa pt. „Kształcenie moralno-etyczne i kompetencje: zadania systemu oświatowego w nowoczesnym społeczeństwie”. Jej organizatorem była Katedra Pedagogiki Ogólnej i Filozofii Wychowania WNP we współpracy z Katedrą Ogólnych Podstaw Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie (Niemcy), Wydziałem Pedagogicznym Uniwersytetu Trnawskiego w Trnawie (Słowacja), Wydziałem Pedagogicznym Uniwersytetu Karola w Pradze (Republika Czeska) i Towarzystwem Pedagogiki Filozoficznej im. B.F. Trentowskiego. Patronat naukowy nad wydarzeniem roztoczył Komitet Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk, natomiast patronem honorowym był mazowiecki kurator oświaty. Komitet Naukowy konferencji tworzyły następujące osoby: dr hab., prof. UJ. Krystyna Ablewicz (Uniwersytet Jagielloński), prof. dr hab. Dietrich Benner (Uniwersytet Humboldtów w Berlinie, Niemcy), prof. dr hab. Malte Brinkmann (Uniwersytet Humboldtów w Berlinie, Niemcy), doc. dr hab. Tomáš Kasper (Uniwersytet Techniczny w Libercu, Republika Czeska), dr hab., prof. UZ Mirosław Kowalski (Uniwersytet Zielonogórski), dr hab., prof. UKSW Jadwiga Kuczyńska-Kwapisz (UKSW), doc. dr hab. Naděžda Pelcová (Uniwersytet Karola w Pradze, Republika Czeska), doc. dr hab. Andrej Rajský (Uniwersytet Trnawski w Trnawie, Słowacja), prof. dr hab. Henning Schluss (Uniwersytet Wiedeński w Wiedniu, Austria) i dr hab., prof. AH-P Sławomir Sztobryn (Towarzystwo Pedagogiki Filozoficznej im. B.F. Trentowskiego). Sponsorem konferencji była Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej.

W ciągu trzydniowych obrad wystąpiło 31 referentów, z czego 17 pochodziło z zagranicznych ośrodków naukowych, natomiast 14 reprezentowało uczelnie polskie. Obrady prowadzono w językach: polskim, niemieckim i angielskim. Możliwość bezpośredniego komunikowania się była zagwarantowana dzięki tłumaczeniu symultanicznemu.

Cele przyświecające organizatorom konferencji były następujące: (1) zainicjowanie w kontekście europejskim i pozaeuropejskim refleksji nad koniecznością kształcenia moralno-etycznego w oświacie publicznej, (2) upowszechnienie wyników badań przeprowadzonych w Berlinie, Wiedniu i Warszawie, (3) zaprezentowanie innych projektów naukowych dotyczących diagnozy i możliwości rozwoju kształcenia moralno-etycznego, (4) uwrażliwienie opinii publicznej na potrzebę kształcenia moralno-etycznego i wychowania moralnego w publicznym systemie oświaty oraz (5) nawiązanie międzynarodowej współpracy między zainteresowanymi naukowcami i ośrodkami. Wydaje się, że wszystkie wymienione cele osiągnięto.

Uroczystego otwarcia warszawskiej konferencji dokonała dziekan WNP, dr hab. Jadwiga Kuczyńska-Kwapisz, prof. UKSW. Przy tej okazji prof. dr hab. Dietrichowi Bennerowi, byłemu pracownikowi WNP, wręczono zostały medal Komisji Edukacji Narodowej i pierwszy egzemplarz jego głównego dzieła – *Pedagogiki ogólnej*, którego fragment już kilka lat temu został przetłumaczony na język polski, teraz zaś – dzięki Wydawnictwu UKSW – ukazało się ono w całości i w nowym przekładzie.

Trzydniowe obrady podzielono na sześć sesji tematycznych. Po każdej z nich odbywała się dyskusja, w której słuchacze mieli możliwość zadawania prelegentom pytań. Niestety, w konferencji – mimo podjętych działań upowszechniających – wzięła udział niewielka liczba nauczycieli etyki, a gros publiczności stanowili studenci i doktoranci UKSW.

Pierwszą sesję tematyczną rozpoczęto bezpośrednio po uroczystym otwarciu. Jej celem było wprowadzenie w problematykę konferencji, dlatego została zatytułowana: „Czy nowoczesne społeczeństwo potrzebuje moralności i kształcenia moralno-etycznego?”. Na to pytanie odpowiedzi udzieliło pięciu referentów. Najpierw głos zabrali Dariusz Stępkowski i Wanda Kamińska, którzy zastanawiali się nad kwestią: *Zadanie oświaty publicznej – kształcenie czy wychowanie moralne?* W poszukiwaniu odpowiedzi mówcy przyjęli za punkt odniesienia herbartowską koncepcję nauczania wychowującego. Na jej tle analizowali programy nauczania etyki w Polsce, a następnie przekonywali, że błędem jest traktowanie kształcenia moralno-etycznego jako alternatywy wobec edukacji religijnej.

Drugi referat w sesji inauguracyjnej wygłosił Uto Meier z Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt (Niemcy). Prelegent zajął się tematem: *Ethische Bildung als ganzheitliche Bildung. Warum Verantwortungsbildung mehr ist als Dilemma-Diskursivität (Edukacja etyczna jako kształcenie holistyczne. Dlaczego uczenie odpowiedzialności jest czymś więcej niż tylko rozstrzygnięciem dylematów moralnych)*. Nawiązując do badań dotyczących performatywnego modelu nauczania religii, Uto Meier zastanawiał się, czy i w jaki sposób da się przewyciężyć występujący w szkole deficyt praktyczności i zminimalizować uczenie się wyłącznie kognitywne.

Po krótkiej przerwie na kawę wystąpił Krassimir Stojanov z tego samego uniwersytetu co przedmówca. Temat jego wystąpienia brzmiał: *Educational inequalities*

and educational justice (Nierówności edukacyjne a sprawiedliwość społeczna). Zapoznał on zebranych z toczącą się aktualnie w Niemczech dyskusją na temat nierówności edukacyjnych i propozycji wyrównywania szans w tym zakresie. Osiać rozważań gościa z Eichstätt była jego autorska koncepcja sprawiedliwości uznania (*Anerkennungsgerechtigkeit*), w której dobro edukacyjne traktuje się jako mające charakter niewymierny. Oprócz niepodzielności wyróżnia się ono tym, że trzeba się indywidualnie zaangażować, żeby je osiąść.

Pierwszą sesję zamknęło wystąpienie Hasana Ündera z Ankara University (Turcja), który przedstawił temat: *The deethicization of life and restricting the moral education to a necessary and practicable minimum (Deetyzacja życia i redukcja kształcenia moralnego do koniecznego i wykonalnego minimum)*. W opinii prelegenta współcześnie unika się podejmowania kwestii moralnych i skupia na problemach o charakterze pragmatycznym. Ta swoista ucieczka od moralności ma swoje źródło w dyskomforcie psychicznym, jakiego doświadcza człowiek, zmagając się ze sferą moralną. Niebagatelną rolę odgrywa w tym również hedonistyczne nastawienie do życia, które da się zaobserwować u znacznej części społeczeństwa. Logiczną konsekwencją tych procesów jest brak zainteresowania wśród młodzieży tematami trudnymi czy wymagającymi. Po wystąpieniach odbyła się dyskusja, a po niej kolacja.

Na następny dzień zaplanowane zostały trzy sesje tematyczne opatrzone wspólnym tytułem: „Kompetencje moralno-etyczne jako zadanie kształcenia powszechnego – raporty z badań”. Pierwsza z nich dotyczyła projektów przeprowadzonych przez zespoły badawcze z Berlina, Wiednia i Warszawy. Otworzył ją referat prezentujący koncepcję teoretyczną siostrzanych badań. Z założeniami tej koncepcji zapoznali zebranych Dietrich Benner z Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie (Niemcy) i Roumiana Nikolova z Institut für Bildungsmonitoring und Qualitätsentwicklung w Hamburgu (Niemcy). Temat referatu brzmiał: *Einführung in die Projekte zu ETiK und ETiK-International (Wprowadzenie do projektu ETiK i ETiK-International)*.

Jako drudzy głos zabrali trzej przedstawiciele austriackiego zespołu badawczego: Thomas Krobath z Kirchliche Pädagogische Hochschule w Wiedniu, Georg Ritzer z Salzburga i Henning Schluss z Uniwersytetu Wiedeńskiego. Temat ich wystąpienia brzmiał: *Zur Stellung des Religions- und Ethik-Unterrichts in Österreich (Rola lekcji etyki i religii w edukacji publicznej w Austrii)*. Referenci naszkicowali miejsce, jakie zajmują lekcje etyki i religii w austriackim systemie oświatowym, a następnie omówili wyniki pomiaru kompetencji religijnej i etycznej u szesnastolatków w wybranych gimnazjach Wiednia. Zaskakujący wydaje się wysoki poziom wiedzy religijnej uczniów przy jednoczesnym dystansie wobec praktyk religijnych i czynnego uczestniczenia w życiu Kościoła katolickiego.

Trzeci z kolei referat był omówieniem badań przeprowadzonych przez zespół z Warszawy, który reprezentowali Dariusz Stępkowski i Anna Ksionek. Temat ich wystąpienia brzmiał: *Lekcje etyki w edukacji gimnazjalnej w Polsce*. W pierwszej części został pokrótce zrekonstruowany spór między etyką a religią, jaki od

ćwierćwiecza toczy się w polskiej oświacie, w drugiej natomiast – tak jak w przypadku zespołu wiedeńskiego – prelegenci zapoznali zebranych ze wstępnymi wynikami swoich badań. Niestety, nie mogły one zostać uznane za miarodajne, gdyż naukowcom nie udało się dotrzeć do dostatecznej liczby uczestników lekcji etyki.

Po nich wystąpili jeszcze dwaj przedstawiciele znajdującego się w fazie tworzenia zespołu badawczego z Szanghaju – Zhengmei Peng i Tao Peng. Obaj pochodzą z East China Normal University (Chiny). Zaprezentowali oni po niemiecku temat: *Ethik-Unterricht in Volksrepublik China. ETiK-International-Shanghai (Nauczanie etyki w Chińskiej Republice Ludowej. W sprawie możliwości przeprowadzenia projektu ETiK-International)*. Ich referat zawierał z jednej strony wnikliwą analizę wielorakich przemian, jakie od ponad dwóch dekad dokonują się w społeczeństwie chińskim, z drugiej natomiast próbę wykazania tego, że objęcie młodego pokolenia powszechnym nauczaniem etyki może przynieść rozwiązanie nabrzmiałych problemów społecznych i psychologicznych.

Tej samej problematyce, a mianowicie potrzebie i możliwościom kształcenia moralno-etycznego, były poświęcone dwa kolejne referaty, które wygłoszono po przerwie na kawę. Jako pierwsza zabrała głos Andrea English z Uniwersytetu Edynburskiego (Wielka Brytania), referując temat: *Discontinuity in learning as a lens for analysing student learning in the context of moral education: a qualitative study for ETiK-International-Edinburgh (Przerwy w uczeniu się jako „szkło powiększające” przy analizowaniu edukacji moralnej. Badania jakościowe w kontekście realizacji projektu ETiK-International w Edynburgu)*. Po niej wystąpił jeszcze Stanislav Ivanov z Institut für Bildungsmonitoring und Qualitätsentwicklung w Hamburgu (Niemcy), który przedstawił główne narzędzie badawcze skonstruowane dla badania ETiK – test kompetencji moralno-etycznej szesnastolatków i analizę porównawczą wyników uzyskanych w Berlinie, Hamburgu, Wiedniu i Warszawie. Temat jego wystąpienia brzmiał: *Zum Ansatz der vergleichenden Auswertung der Projekte zu ETiK-International unter besonderer Berücksichtigung von ETiK Warschau, Wien, Berlin und Hamburg (W sprawie oceny porównawczej projektów ETiK, ze szczególnym uwzględnieniem badań przeprowadzonych w Warszawie, Wiedniu, Berlinie i Hamburgu)*. Tak jak w dniu poprzednim sesję zamknęła dyskusja, a po niej uczestnicy zostali zaproszeni na obiad.

Po przerwie rozpoczęła się druga sesja tematyczna. W jej pierwszej części został zaprezentowany projekt badawczy zrealizowany przez zespół pedagogów z Uniwersytetu Trnavskiego w Trnawie (Słowacja). Jako pierwszy wystąpił kierownik projektu Andrej Rajský, który przedstawił ramy teoretyczne w referacie pt. *Towards a philosophy of moral education (Ku filozofii edukacji moralnej)*. Centralną kategorią jego referatu i całego badania była prospołeczność. Po nim głos zabrał Martin Brestovanský, który zaprezentował temat *Prosocial reasoning and behaviours: the role of moral education (Rozumowanie i zachowania prospołeczne: rola edukacji moralnej)*. Mówca zapoznał zebranych z modelem operacyjnym kategorii prospołeczności i wynikami rocznego eksperymentu przeprowadzonego przez

trnawski zespół w wybranych słowackich szkołach podstawowych i średnich. Jako ostatni ze słowackich gości zabrał głos Peter Kusý, który zaprezentował temat: *Music preference in relation to prosociality of older school age children (Preferencje muzyczne starszych dzieci w wieku szkolnym a ich stosunek do bycia prospołecznym)*. Na zakończenie tej sesji o uwagę poprosił Marcin Fankanowski z Uniwersytetu Wrocławskiego, który zajął się tematem: *Perspektywy rozwoju kompetencji moralno-etycznych uczniów a preferencje aksjologiczne ich nauczycieli*. Wbrew oczekiwaniom referent przedłożył rozważania teoretyczne, a nie empiryczne. Po tym wystąpieniu przeprowadzono dyskusję, a po niej ogłoszona została kolejna w tym dniu przerwa na kawę i herbatę.

Trzecia i ostatnia sesja tego dnia została zatytułowana: „Kompetencje moralno-etyczne jako zadanie kształcenia powszechnego – kwestie teoretyczne”. Wystąpiło w niej czterech prelegentów. Jako pierwszy przemawiał Piotr Magier z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie. Przetawił referat *O moralnej ambiwalencji edukacji. Uwagi na marginesie zmian współczesnej kultury*. Drugą prelegentką była Marzanna Kielar z Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie, temat jej wystąpienia brzmiał: *Przeszkody na drodze ku postkonwencjonalnym poziomom rozwoju moralnego i poznawczego*. Po niej głos zabrała Aneta Gop z Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, przedstawiła referat pt. *Kształcenie moralno-etyczne w ujęciu integralnym*. Jako ostatni przemawiał Witold Starnawski z Wydziału Nauk Pedagogicznych UKSW, który przypomniał starożytną zasadę: *primum non nocere...* Po tych wystąpieniach odbyła się dyskusja i goście udali się na zwiedzanie Warszawy oraz uroczystą kolację na Starym Mieście.

W ostatnim dniu rozważania uczestników konferencji miały się zwrócić ku przyszłości. Zaplanowano dwie sesje. Ich wspólny temat brzmiał: „Perspektywy kształcenia moralno-etycznego w nowoczesnym społeczeństwie”. Jako pierwszy o zabranie głosu został poproszony David Rybák z Uniwersytetu Karola w Pradze (Republika Czeska). Znakomity znawca myśli fenomenologicznej podjął temat *The problem of ethics in Husserl (Problem etyki u Husserla)*. Po nim pochodząca z Wydziału Nauk Pedagogicznych UKSW Maria Boużyk zajęła się pytaniem: *Uczeń czy książka? Pedagogika Jacka Woronieckiego jako odpowiedź dla współczesnych systemów oświaty*. Jako trzecia wystąpiła Agnieszka Tys z Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego, która omówiła temat: *Etyka czci dla życia Alberta Schweitzera drogowskazem dla współczesnego człowieka*. Tę sesję zamknął Andrzej Sztylka z Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, który przypomniał jedną z prac Bogdana Suchodolskiego, a mianowicie wydane w 1936 roku *Wychowanie moralno-społeczne*. Swój retrospektywny referat zatytułował on: *Krytyka kształcenia moralno-etycznego jako pozytywny moment wychowania człowieka w humanistycznej koncepcji wychowania społeczno-moralnego Bogdana Suchodolskiego*. Jak zwykle sesję tematyczną zakończyła dyskusja.

Po przerwie odbyła się szósta, ostatnia sesja tematyczna. Na jej program złożyły się cztery referaty. Najpierw wystąpiła Agnieszka Salamucha z Uniwersytetu Warszawskiego. Prelegentka przybliżyła temat: *Termin „kompetencja” i jego znaczenia*. Po niej została poproszona o zabranie głosu Nejla Doğan z Ankara University (Turcja), która przedstawiła zagadnienie: *Ethical education and curriculum proposals for the construction of common life (Edukacja etyczna i inne propozycje szkolnego programu nauczania w perspektywie konstruowania wspólnoty życia)*. Jako trzeci przemawiał Jarosław Horowski z Wydziału Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Tytuł jego wystąpienia brzmiał: *Rozwój zdolności sądzenia czy rozumowania? Wokół pytania o fundamenty kompetencji etyczno-moralnych*. Last but not least był Mariusz Sztaba z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie z wystąpieniem: *Ważność etyki normatywnej dla kształtowania kultury moralnej młodego pokolenia. Refleksja w świetle nauczania Karola Wojtyły – św. Jana Pawła II*.

Na zakończenie, dziękując wszystkim za przybycie, niżej podpisany w imieniu organizatorów zaprosił na spotkanie w 2017 roku do Berlina, gdzie odbędzie się konferencja podsumowująca projekt ETiK.

Dariusz Stępkowski
UKSW, Warszawa